

ІСТОРИЧНІ ОБСТАВИНИ ПОДІЛУ УКРАЇНИ НА ЛІВОБЕРЕЖНУ І ПРАВОБЕРЕЖНУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Історія нашої держави досить складна і суперечлива. В ній були періоди культурного та політичного піднесення, були й трагічні сторінки. Такою є, зокрема, і доба Руїни, яка характеризується економічним занепадом, кризовими явищами у суспільно-політичному житті. Причиною цьому були не тільки об'єктивні обставини. Ще до своєї смерті Б.Хмельницький передбачав боротьбу серед козацької старшини за гетьманську булаву, тому й заповів своїм послідовником стати меншому сину Юрію. Однак, на жаль, він не став продовжувачем справи батька. Але чи можна усю вину за це покласти лише на самого Юрія? Сучасники відгукувалися про його людські якості не досить схвально [1]. Особливо якщо мати на увазі, що на нього була покладена відповідальність керувати Українською державою.

Слід зазначити, що у великій мірі внутрішнє життя України, з одного боку, залежало від зовнішньополітичної ситуації навколо неї, і стосунків між Польщею та Московською державою, що вели тривалу боротьбу за завоювання українських земель, а з іншого - ситуація ускладнювалася ще й тією обставиною, що серед козацької верхівки не було єдиної позиції щодо збереження державності, здобутої боротьбою українського народу у Національно-визвольній війні. В той час, коли Москва відверто намагалася знехтувати положеннями «*Березневих статей*» і якнайбільше поширити своє панування на українських землях, в нашій державі виникла опозиція, яка широко підтримувала московську владу.

Ще за життя Б.Хмельницького становище України ускладнилося після укладення між Москвою і Річчю Посполитою Віленського перемир'я (1656 р.), яке фактично перекреслювало домовленості Переяславської угоди. Україна, залишившись без російської підтримки, почала шукати нового союзника. Цей факт зумовив подальші дії послідовників Богдана. Досить незрозумілим для козацького суспільства був крок І.Виговського у бік Польщі після отримання гетьманської булави. Відомо, що він був соратником Б.Хмельницького, і за життя останнього був прихильником україно-російського союзу та створення антипольської коаліції. Але, виходячи з тих умов в яких опинилася Україна, І.Виговський пішов на зближення з Польщею, бо саме в

цьому він вбачав можливість збереження української державності. Після підписання Гадяцької угоди (1658 р.) за умовою якої Україна, не втрачаючи своєї державності, стає суб'єктом федерації Річ Посполита [2, с.303]. Однак, козацьке суспільство не сприйняло цього вчинку І.Виговського, оскільки Україна поверталася до складу держави від панування якої багато років намагалася позбутися.

Москва у цей час не припиняла воєнних спроб поширити своє панування на українській території. Однозначної позиції серед козацької старшини щодо подальшого зовнішньополітичного курсу України та її державотворчих процесів не було. Не останню роль в цьому відіграли і представники внутрішньої опозиції. Серед них можна назвати таку яскраву особистість, як Іван Богун. Він був щирим прихильником незалежності України, рішуче виступав проти залежності України від будь-якої держави. Не підтримував дії щодо укладення союзу ні з якою державою: ні з Москвою, чи Річчю Посполитою, або Туреччиною [3]. Саме змова Івана Богуна остаточно змусила І.Виговського зректися гетьманської булави.

Знову було обрано гетьманом Ю.Хмельницького. Москва використала цей момент для досягнення своїх інтересів. Внаслідок змови Тимофія Цюцюри, який, спираючись на полковників Якіма Сомка і Василя Золотаренка, двох свояків Богдана Хмельницького, особливо незадоволених тим, що регентство при юному гетьмані було свого часу доручене Виговському, а не їм, ударив по відділах, залишених для оборони чернігівсько-сіверського прикордоння, розгромив їх і урочисто запросив князя Трубецького вступити в Україну.

Саме в таких складних умовах Ю.Хмельницький змушений був під тиском російської делегації підписати Переяславський договір (1659 р.), основою для підписання якого стали фальсифіковані «*Березневі статті*» [4]. Тим самим було розірвано Гадяцьку угоду з Річчю Посполитою. За цим договором Україна втрачала свою державність, і перетворювалася на автономію у складі Російської держави. Підписання Переяславського договору дало змогу припинити україно-російську війну, але натомість розпочалася війна між Україною та Річчю Посполитою. В той же час і Росія продовжувала війну з Річчю Посполитою за українські землі, у якій Ю.Хмельницький повинен був надати допомогу російській армії. Однак цього не відбулося. Гетьман різко змінив свої погляди на протилежні, виходячи з обставин, що російські війська, на боці яких воювали і козаки, терпіли поразки від поляків.

Тому він під тиском Польщі в 1660 р. підписав Слободищенський трактат [4]. За цим договором доля України мала аналогію з положеннями Переяславського договору, але уже під зверхністю Речі Посполитої. Україна перейшовши на її бік теж втрачала державність, її права обмежувались лише автономією. За один рік гетьманування Ю.Хмельницький двічі змінював міжнародний курс України по відношенню до двох країн, які вели між собою боротьбу за захоплення українських земель. Така ситуація аж ніяк не сприяла внутрішній стабілізації суспільно-політичного життя козацької держави. Більше того, у середовищі козацької старшини тривала боротьба за гетьманську булаву. Претенденти на неї настільки захопилися цим процесом, що зовсім не дбали про безпеку своєї держави. Більше того, за владу боролися родичі Б.Хмельницького - вищезгадані Я.Сомко та В.Золотаренко. Однак, переможцем у цій боротьбі вийшов І.Брюховецький - хрещений батько Ю.Хмельницького, який підтримував загарбницьку політику російського царизму щодо України.

Реакція козацької старшини на підписання Слободищенського трактату мала фатальні наслідки для України. Невизнання лівобережними полками положень документу призвело до умовного поділу України на дві частини - Лівобережну і Правобережну. Фактично це був початок кінця державності України. На превеликий жаль, Юрій Хмельницький не успадкував від свого батька риси характеру і стан здоров'я, які б дали йому можливість проявити рішучість, далекоглядність, дипломатичність, авторитетність. Та чи й міг юнак досягти рівня свого батька, у якого був за плечима великий життєвий досвід і полководця, і державного діяча. Історичні документи, підписані Ю.Хмельницьким із Московською державою, а потім з Річчю Посполитою мали негативний вплив на подальший історичний розвиток українських земель взагалі, і української державності зокрема.

Молодий і недосвідчений Ю.Хмельницький фактично став заручником міжнародної ситуації, яка склалася навколо Української держави. А ще прикрішим є те, що він став заручником боротьби старшинських угруповань за владу, які відстоюючи свої власні інтереси, не побачили небезпеки, що загрожувала існуванню єдності і цілісності держави українського суспільства. Гетьмани доби Руїни по-різному бачили перспективу політичного розвитку України. Одні вважали за краще залишатись під владою Москви, інші - намагалися добитись повної незалежності України, треті - шукали нового заступника. У боротьбу було залучено населення, суспільство

знаходилося в стані громадянської війни. Все це послаблювало українську державу і зрештою призвело до її розколу на Правобережну Україну, яка потрапила під владу Польщі, і Лівобережну, що увійшла до складу Росії.

В боротьбі козацької старшини за владу найбільше страждав український народ. В жодному випадку підписання вищезгаданих угод не враховувались його інтереси. В будь-якій ситуації він ставав об'єктом експлуатації чи то польської шляхти, чи російських поміщиків, чи українських землевласників. А з поділом України на дві частини відбувся поділ і релігійний, і культурний, і економічний. Українське суспільство стало національно роз'єднаним. Саме в період Руїни сягає коріння сучасної проблеми, пов'язаної із розв'язанням національного питання. Адже і до сьогодні наше суспільство не є національно консолідованим. Багатівікова відсутність єдиних ментальних цінностей суспільства спричинила формування у різних регіонах нашої країни відмінних зовнішньополітичних пріоритетів на сучасному етапі: орієнтування чи то у бік Росії, чи Євросоюзу, чи НАТО.

Сучасна українська політична еліта повинна із того трагічного періоду вилучити найголовніший урок: тільки консолідована, патріотично налаштована влада може бути сильною, здатна забезпечити незалежність держави з метою створення сприятливих умов для піднесення матеріального становища суспільства, розвитку національної культури та громадянського суспільства.

1. *Мицик Ю.* Володарі гетьманської булави: історичні портрети. - К., 1994. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://praviteli.uaweb.org/chmielniczenko_2.html.

2. *Шевчук В.О.* Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII ст.: У 2 кн. - Кн.1. - К., 2007.

3. Іван Богун / <http://svit.ukrinform.ua/celebrities.php?page=bogun.htm>.

4. *Підкова І.З., Шуст Р.М.* Довідник з історії України. У 3-х т. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://histori.franko.lviv.ua>.